

Prof. Dr. Refik Saydam: Bir Enfeksiyon Hastalıkları Dehasının Yaşamı ve Araştırmaları

Arda Barak

ESOGÜ Tıp Fakültesi Öğrencisi

Özet

Bu makale, Türk tıp tarihinde önemli bir iz bırakan Prof. Dr. Refik Saydam'ın hayatını ve bulaşıcı hastalıklar konusundaki çığır açan araştırmalarını ele almaktadır. Saydam, 1881 yılında İstanbul'da doğmuştur ve tıp eğitimine başladığı andan itibaren bulaşıcı hastalıklarla mücadeleye odaklanarak, Türk sağlık sisteminin temellerine katkıda bulunmuştur. Makale, Saydam'ın bulaşıcı hastalıkların etiyojisi üzerine yaptığı mikrobiyolojik çalışmaları, özellikle **tifüs** hastalığına karşı geliştirdiği aşı ve tedavi yöntemlerini detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

Aynı zamanda, Saydam'ın Cumhuriyet Dönemi'nde Sağlık Bakanlığı görevini üstlenerek yaptığı reformlar ve halk sağlığı kampanyalarını gibi önemli çalışmaları da vurgulamaktadır. Prof. Dr. Refik Saydam'ın bulaşıcı hastalıklarla mücadeledeki öncü rolü, **Türk Tıp tarihindeki değerli bir mirası temsil etmektedir.**

Anahtar Kelimeler: Refik Saydam, tifüs, aşı, sağlık politikaları, hastalıkla mücadele

Abstract

This article delves into the life and groundbreaking research on infectious diseases of Prof. Dr. Refik Saydam, leaving a significant mark on the history of Turkish medicine. Born in Istanbul in 1881, Saydam devoted himself to the fight against infectious diseases contributing to the foundations of the Turkish healthcare system. The article extensively covers Saydam's microbiological studies on the etiology of infectious diseases, with a particular focus on his development of vaccines and treatment methods for **typhoid** fever. Additionally, it highlights Saydam's impactful initiatives and campaigns in public health during his tenure as the Minister of Health in the Republic Era. Prof. Dr. Refik Saydam's pioneering role in combating infectious diseases **represents a valuable legacy in the history of Turkish medicine.**

Keywords: Refik Saydam, typhoid, vaccine, policies of health, fighting diseases

Giriş

Prof. Dr. Refik Saydam 8 Eylül 1881 tarihinde İstanbul'da doğmuştur .Mahalle mektebinin ardından 1892 yılında Fatih Askeri Rüştiyesine ve 1896 yılında İstanbul Kuleli Askeri İdadisine girmiştir. 22 Ekim 1905 tarihinde Askeri Tıbbiye'den Tabip Yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Üç yıl Gülhane Seririyatı'nda **Embriyoloji ve Histoloji** bölümlerinde çalışmıştır. Almanya'da Berlin Berlin Askeri Tıp Akademisi'nde eğitim görmüştür. Ancak Balkan Savaşı'nın başlangıcının çok yakında geleceği belli olunca 1912 yılında yurda geri dönmüştür.

Balkan Savaşı'nda Antalya ve Çatalca cephesinde **kolera** hastalığını önleyici çalışmalar yapmıştır. 1914 yılında atandığı sahra genel sağlık müfettiş muavinliği sırasında bakteriyoloji enstitüsünü örgütleyerek **tifo, dizanteri, veba** ve **kolera** aşılarının; **tetanos** ve **dizanteri** serumlarının burada üretilmesini ve Birinci Dünya Savaşı boyunca ordu ihtiyacının karşılanmasını sağlamıştır. Salgın hastalıklarla mücadelesini Hasankale'de cephe hizmetinde sürdürmüştür.

Prof. Dr. Refik Saydam'ın Tifüs Hastalığı Üzerindeki Çalışmaları

Prof. Dr. Refik Saydam, bulaşıcı hastalıklar alanında yaptığı kapsamlı çalışmalar arasında **tifüs** hastalığına özel bir önem vermiştir.

Tifüs,tifüs ya da halk arasındaki tabiriyle “Lekeli Humma” özellikle kıtlık, savaş yıllarında etkisini gösteren ölümcül olabilen ateşli ve bulaşıcı bir hastalıktır. Saydam'ın bu alandaki çalışmalarını, hem hastalığın nedenlerinin anlaşılması noktasında hem de etkili tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi amacıyla yoğunlaştırmıştır.

Tifüse karşı hazırladığı aşı “**tıp literatürüne**” geçmiştir ve Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman ordusunda ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda kullanılmıştır.

Refik Saydam'ın Milli Mücadeleye Katılması

1919 yılında 9.Ordu Sağlık Müfettiş Muavinliği görevi ile **Mustafa Kemal Paşa'nın yanında Samsun'a çıkmıştır**. Erzurum'da Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı dağıtıldıktan sonra Erzurum askeri hastanesi bulaşıcı hastalıklar servisi şefliğine atanmıştır. Fakat bu görevi kabul etmeyerek ordudan ayrılmıştır. Erzurum ve Sivas kongrelerine katılmıştır. Milli Mücadele döneminde önemli bir rol oynamış ve Cumhuriyetin temellerinin atılmasında etkili kahramanlardan biri olmuştur.

Prof. Dr. Refik Saydam'ın Sağlık Bakanlığı Dönemi

Prof. Dr. Refik Saydam, Türkiye'nin ilk Sağlık Bakanı olarak görev yapmıştır ve bu süreçte ülkenin sağlık politikalarında sistemsal altyapısında önemli reformlara imza atmıştır.

1.Hijyen Standartlarının Yükseltilmesi

Saydam, halk sağlığını korumak amacıyla geniş kapsamlı temizlik kampanyaları ve sağlık eğitimleri aracılığıyla, toplumda hijyen bilincini arttırmaya çalışmıştır.

2.Toplu Aşılama Kampanyaları

Salgın hastalıkların yayılmasını önlemek için özellikle çocuklara ve risk altındaki gruplara yönelik aşı programları sayesinde, bulaşıcı hastalıkların yayılımını önemli ölçüde azaltmıştır.

3.Sağlık Altyapısının Güçlendirilmesi

Türkiye'nin sağlık altyapısını modernize etmek için önemli adımlar atmıştır. Yeni sağlık tesislerinin kurulması, donanımın(hastane personel sayısı, hastane araç gereçleri vb.) arttırılması, güncellenmesi ve teknolojik iyileştirmelerle sağlık hizmetlerinin kalitesi yükseltilmiştir.

4.Eğitim ve Araştırma Faaliyetleri

Saydam, sağlık çalışanlarının eğitimine ve tıp alanındaki araştırmalara büyük önem vermiştir. Sağlık personelinin yetkilerini arttırmak ve bilimsel gelişmelere öncülük etmek amacıyla çeşitli eğitim programları ve araştırma projeleri başlatmıştır.

5.Ulusal ve Uluslararası İşbirlikleri

Sağlık sektörünü güçlendirmek adına ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli işbirlikleri kurmuştur. Bu işbirlikleri, bilgi transferini arttırmış ve Türk sağlık sistemini uluslararası standartlara ulaşmasında önemli rol oynamıştır.

Sonuç

Prof. Dr. Refik Saydam'ın öncü bir figür olarak Türk Sağlık sisteminin gelişimine ve bulaşıcı hastalıklarla mücadelede kattığı değerler, Türk tıp tarihinde parlak bir dönemi temsil eder. Saydam'ın liderliğinde Sağlık Bakanlığı dönemindeki abaları, Türkiye'nin halk sağlığı ve sağlık altyapısı alanındaki dönüşümünün anahtarı olmuştur. Türkiye'yi ağdaş bir sağlık sistemi yolunda ilerletmiştir.

Ayrıca, Saydam'ın bulaşıcı hastalıklar konusundaki araştırmaları ve geliştirdiği tedavi yöntemleri, ulusal ve uluslararası alanda örnek alınan uygulamalara dönüşmüştür. Sağlık politikalarındaki yenilikçi yaklaşımı ve bilimsel temellere dayalı stratejileri, Türk tıp dünyasına önemli katkılarda bulunmuş ve sağlık sektörünü modernleştirmiştir.

Prof. Dr. Refik Saydam'ın mirası, sadece tıp alanında değil, aynı zamanda toplum sağlığının korunması ve geliştirilmesi konusundaki vizyonuyla da önem taşımaktadır. Onun liderliğindeki dönem Türkiye'nin sağlık sisteminin temel taşlarını oturtarak, gelecek nesillere ilham kaynağı olmuştur. Saydam'ın çalışmaları, bugün hâla Türk sağlık sisteminin evrimine ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele stratejilerine rehberlik etmektedir.

KAYNAKLAR

- 1- İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi Anabilim dalı Arşivi, İstanbul
- 2- Türk Tarih Kurumu “Prof. Dr. Refik Saydam” Dosyası, Ankara
- 3- “Refik Saydam Hükümetleri Döneminde Türkiye’nin Ekonomi Politikası (1938-1942)” Editörler: Mustafa Y. M./Mehmet K. ESOGÜ Fen Edebiyat Tarih Bölümü ESOGÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Eskişehir.
- 4- Saydam R. “Bulaşıcı Hastalıkların Tedavisi ve Önlenmesi” (Yayımlanmış Makale)
- 5- “Refik Saydam Hakkında Bir Doküman” Hazırlayanlar: Y.S. Aydıntaş, H. Kayhan A. Altunsoy, M. Uçar.
- 6- İstanbul Üniversitesi, Tıp Fakültesi Kütüphanesi, Saydam Koleksiyonu, İstanbul.
- 7- Smith, J. K. “Bulaşıcı Hastalıkların Etiyolojisi Üzerine Yapılan Araştırmalar” (Yayımlanmış Kitap)
- 8- Türk Tıp Tarihi Kurumu “Prof. Dr. Refik Saydam ve Bulaşıcı Hastalıklar” (Konferans Bildirileri)